

Ionel Marius IOSIP*

**ROMÂNII AFLAȚI ÎN S.U.A.
PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL**

The Romanians from the U.S.A until the First World War

Abstract: *The Romanians that emigrated in U.S.A. before the First World War confronted themselves with many problems, among which that fact that they had to accustom themselves to the American lifestyle, which was different from the patriarchal one from their original territories, the fact that they could not speak the language etc. Their departure was due to the places where they originated, as Transylvania, the Banat and Bukovina were eminently agricultural regions, with industry almost absent. In these areas there was a large surplus of population; therefore most of the emigrants were mainly young people or craftsmen who had lost their jobs because of the financial crisis. They migrated to America to improve their financial situation, but they aimed to return back to the Romanian territories.*

Keywords: *First World War, Romanians, Transylvania, Banat, Bukovina, U.S.A., emigrants.*

*

La începutul secolului XX găsim în Statele Unite ale Americii mai multe comunități românești, majoritatea stabilite în orașe precum New York, Chicago, Philadelphia, Cleveland, Youngstown. Majoritatea românilor provenea din Transilvania, Banat și Bucovina, dar și din Basarabia și Vechiul Regat. O primă cauză a acestei emigrări a fost faptul că generația anilor 1880 a atins vârsta de muncă, producându-se un surplus de forță de muncă. O parte a acestei generații tinere nu a putut găsi posibilități pentru a se remarca în comerț sau industrie, astfel societatea agrară transilvăneană, dominată de români, a devenit suprapopulată. Industrializarea Transilvaniei, care se producea lent, fiind mai mult folosită pentru materiile ei prime, a făcut ca integrarea acestui surplus de forță să fie nesemnificativ. De asemenea, majoritatea moșierilor din Transilvania și Banat era formată din maghiari și sași, românii neavând pământ sau având prea puțin. Desigur, lipsa drepturilor politice și culturale era o altă cauză a emigrării românilor din Transilvania, Banat și Bucovina. Nu trebuie uitat și mirajul pe care îl oferea spațiul transatlantic. Toate acestea au contribuit la sporirea numărului de români care emigrau în S.U.A.. După unele date, între anii

* Masterand anul I, specializarea *Spațiul Românesc între Orient și Occident*, la Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

1899-1913 au părăsit Transilvania numeroși țărani și meseriași ruinați. Majoritatea provenea din județele Târnava Mare (20.535), Făgăraș (14.888), Sibiu (14.245) etc.¹ Șerban Drutzu arată într-o lucrare publicată imediat după primul război mondial că între anii 1899 și 1944 au emigrat 119.016 de români transilvăneni, bănățeni, bucovineni și macedoneni². Deci principalele cauze ale emigrării erau reprezentate de problemele de ordin social. Acest lucru era cunoscut de opinia publică americană, mai cu seamă datorită articolelor publicate de profesorul George Dorsey. El a tipărit la începutul anului 1910 în paginile ziarului *The Chicago Sunday Tribune* un astfel de material privitor la călătoria sa prin unele țări ale Europei. Autorul a înfățișat în cadrul unui articol situația din Ungaria, laudând cu acest prilej munca grea, dar cinstită a țăranilor români supuși la numeroase persecuții și vexațiuni din partea guvernărilor maghiari³. Românii s-au așezat mai în toate statele americane. Conform recensământului populației S.U.A, efectuat de către autoritățile federale în anul 1920, 39% dintre români s-au stabilit în zona orașului New York (deoarece aici găseau mai ușor de lucru, fiind totodată, și locul unde cei mai mulți debarcau din vapoare), 12,7% în Ohio, 10,9% în Pennsylvania, 6,2 % în Michigan, 6,11% în North Dakota, 1,6% în Montana, 1,4% în Massachusetts, iar restul inegal în alte 36 de state⁴.

Românii sosiți în Statele Unite se confruntă cu o serie de probleme de adaptare, limba vorbită în America fiind total străină acestora, modul de viață total diferit față de cel patriarhal de acasă. Impactul lor cu „Lumea Nouă” era mai puternic comparativ cu cel suferit de cehi, polonezi, slovaci, sârbi, unguri, întrucât românii practicaseră acasă în special agricultura, astfel ei au fost nevoiți să se angajeze în orașe ca muncitori în fabrici; după unele surse, 90% din românii americani s-au angajat în uzine⁵. Majoritatea celor plecați a menținut strânse legături cu plaiurile natale. Presa din Transilvania înfățișa situații din coloniile românești de peste ocean. Apoi, unii preoți sosiți din S.U.A. au publicat articole în ziare sau broșuri înfățișând modul de viață al fraților din Statele Unite. Românii americani nu îi uitau pe cei de acasă, deoarece le trimiteau familiilor, rudelor, prietenilor scrisori, pachete, bani. Ei intenționau să revină pe meleagurile natale după ce dobândeau sume mai consistente care să le permită cumpărarea de pământ, animale, unelte și mașini agricole. Sumele expediate acasă erau destul de mari. Potrivit raportului întocmit și înaintat superiorilor la 15 februarie 1905 de consulul american din Viena, numai în 1904 românii

¹ Liviu Maior, *Mișcarea națională românească din Transilvania 1900-1914*, Cluj-Napoca, 1986, p. 25-26.

² Șerban Drutzu, *Românii din America*, f.e., București, 1992, p. 5.

³ Ioan Podea, *Românii din America*, f.e., Sibiu, 1912, p. 39-40.

⁴ Constantin Stan, *Românii americani în anii neutralității României*, în *Analele Universității „Dunărea de Jos” Galați - Istorie*, Fascicula 19, Tom III, 2004, p. 94.

⁵ *Ibidem*.

americani au trimis în Transilvania, Banat sau Bucovina între 40-45 milioane de dolari⁶.

Pentru a rezista noilor condiții, solii poporului român din America au început să se organizeze. Așa au apărut societățile de întraajutorare în caz de boală, accidente sau moarte. Pe baza unei cotizatii și a unei taxe de înscriere, ele plăteau o primă de 5-600 dolari ca urmare a unor accidente de muncă și 700 de dolari în caz de moarte, fapt constatat de Caterina Cerchez cu ocazia unei vizite făcute după război în comunitățile românești din S.U.A, potrivit informațiilor oferite de aceeași contemporană „Aceste societăți de altfel, pe lângă scopurile de ajutor material mai aveau menirea de a întreține sentimentul revendicărilor materiale”⁷. Cele mai multe prezentau și un scop cultural, urmărind și păstrarea identității naționale, a tradițiilor și obiceiurilor strămoșești. Totodată, societățile românești au contribuit și la întărirea solidarității, a frăției între românii americani. Numărul acestor societăți era foarte mare. În 1921 existau 130 de organizații românești „de ajutor și cultură”. În anul 1902, la Slomestea (statul Pennsylvania) s-a înființat societatea „Vulturul”, iar în Cleveland (statul Ohio) s-au pus bazele asociației „Carpatina”. Un an mai târziu, la Youngstown, tot în Ohio, s-a întemeiat societatea „Unirea Română”. În unele orașe funcționau mai multe societăți românești. În 1908, la Cleveland (Ohio) s-a înființat o nouă societate românească de ajutor și cultură, „Sfânta Maria”. Trei ani mai târziu, la New York s-a creat banca de credit „Unirea”⁸.

Deoarece majoritatea românilor din Statele Unite erau cetățeni austro-ungari, mulți animați de speranța de a reveni mai târziu în țară, guvernele României nu au arătat până la război un interes special acestora, desigur preocupate și de a evita ostilitatea Vienei și Budapestei.

În toți acești ani dinaintea războiului mondial, Societății Româno-Americană i-au fost sistematic refuzate orice concesiuni în perimetrul petroliere proprietate a statului. Totul dezvăluia o continuare a celor afirmate în 1904 de D.A. Sturza, că personal socotea drept o „datorie patriotică” să „urmărească foarte îndeaproape noua Societate Româno-Americană care având în spatele ei uriașele resurse ale lui Standard Oil, menținea trează îngrijorarea liberarilor”. Cifrele erau elocvente. Față de capitalul inițial de 2,5 milioane lei, Româno-Americană și-a mărit capitalul până în 1914 la 25 milioane lei, ceea ce reprezenta 6,9% din capitalul întregii industrii petroliere din România. Capitalul american se situa, ca urmare, în urma capitalului anglo-olandez (47,89%), germano-austriac (27,37%) și franco-belgian (8,6%), dar în realitate erau cu mult mai puternic decât lăsa să se vadă procentul capitalului deținut. Româno-Americană producea

⁶ Stelian Popescu-Boteni, *Relații între România și S.U.A până în 1914*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1980, p. 150.

⁷ Constantin Stan, *op. cit.*, p. 94.

⁸ Stelian Popescu-Boteni, *op. cit.*, p. 157-159.

singură în 1914 18% din petrolul extras în România și posedă aproape un sfert (23%) din capacitatea de prelucrare a industriei petroliere din țară⁹.

De la 1888, când statisticile din S.U.A. consemnează cei dintâi emigranți din România antebelică, numărul acestora s-a ridicat, până la 1918, la 80.975 persoane. Majoritatea absolută a celor plecați au fost evrei, emigranți îndeosebi din nordul Moldovei, cifra românilor atingând numai câteva sute de persoane, plecate cu precădere din Oltenia și Dobrogea. Statisticile oficiale nord-americane înregistrează prima oară abia în 1881, la rubricile consemnând naționalitatea celor sosiți, 11 imigranți din ținuturile românești¹⁰. Totuși, informațiile furnizate ulterior de aceste statistici, cele maghiare de la sfârșitul veacului trecut, de documente publice și private din România și Statele Unite sau tradiția românilor americani, atestă că începuturile imigrării românilor în S.U.A. se înscriau înainte de această dată. Astfel, către jumătatea secolului al XVIII-lea înregistrăm prima prezență a unui român în Lumea Nouă: în martie 1755 ilustrul savant, diplomat și luptător pentru independența americană, Benjamin Franklin, relatează într-o corespondență despre relația sa cu Samuel Damian, preot ortodox român din Transilvania și despre prezența acestuia în America colonială¹¹.

Această relație dintre Benjamin Franklin și Samuel Damian era legată de un interes reciproc profund pentru știință, acest episod din relațiile timpurii româno-americane ilustrează interese și preocupări similare într-un veac în care „luminile” începuseră să răzbată prin vălul de obscurantism și prejudecăți religioase întins de ambele părți ale Oceanului.

Cei mai mulți emigranți din S.U.A. au provenit din Austro-Ungaria, iar motivul a fost problema imposibilității dezvoltării naționale libere a popoarelor supuse din cadrul Monarhiei. Putem considera în acest sens că emigrările de amploare din Austro-Ungaria dinaintea celui de-al doilea război mondial pot fi interpretate ca o formă de pre-dizolvare social-economică și demografică a Imperiului Austro-Ungar, care a premers lichidarea sa politică de la sfârșitul primului război mondial. În lumina acestei concluzii capătă sens imaginea sugestivă propusă, la începutul anului 1906, de reporterul unei gazete românești prezent la plecarea unui vapor cu 2.200 de emigranți, din portul Fiume către America, ce avea să scrie: „Majoritatea emigranților erau sârbi, slovaci și croați. Erau însă și emigranți maghiari în număr suficient. De români nu se pomenea nimica, vor fi fost însă, desigur, și aceștia. Iată deci în miniatură statul poliglot austro-ungar plutind spre o nouă patrie!”¹².

Altă motivație interesantă era reprezentată de dorința unor țărani săraci de pământurile lor de a căpăta pământ prin emigrație în Canada,

⁹ Ion Stanciu, *Aliați fără alianță. România și S.U.A. 1914-1920*, Editura Albatros, București, 1992, p. 36.

¹⁰ Toma Radu, *Românii în cele două Americi: O experiență etnică și istorică*, Editura Globus, București, p. 41.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 21.

S.U.A. și Argentina. Desigur, preferința emigranților pentru America de Nord era caracterizată și de faptul că această zona avea și un sistem politic mai liberal față de cel din Austro-Ungaria. Faptul că se puteau purta conarde tricolore, se putea cânta imnul „Deșteaptă-te Române” la diferite întruniri, evenimente, serbări ale societăților, gesturi patriotice, care nu se puteau realiza acasă datorită autorităților maghiare, au demonstrat că românii erau foarte bine organizați în lupta lor de sprijinire a înfăptuirii statului român unitar, de protejare a intereselor politice și economice ale României întregite. Toate acestea demonstrează că românii din S.U.A. în prima jumătate a secolului XX erau conectați la aspirațiile politice, economice și sociale ale țării de origine. De asemenea și trimeritele de bani, către rudele de acasă, școli, biserici românești au constituit o cauză pentru emigrarea acestora, stimulând plecarea a noi și noi emigranți, astfel emigranții întorși în țară au impulsivat plecarea peste Ocean a unui număr din ce în ce mai mare de emigranți. Marea majoritate a românilor ce s-au angajat la uzine, fabrici și mine de cărbuni erau de obicei necalificați și în plus făceau și muncile mai grele, ei lucrau pentru realizarea normelor („overtime”). Într-un studiu al profesorului Comens de la Universitatea din Madison reieșea că numai 3-5% din emigranți români, ruteni, croați și slovaci cunoșteau vreo meserie¹³.

Statisticile furnizează informații de interes despre vârsta emigranților emigranți. Majoritatea lor, adică 48.472 persoane (31,6%), au fost tineri apti pentru muncă, cu vârsta între 20 și 29 de ani. Urmează apoi cei între 30 și 39 de ani, 43.584 persoane (28,4%), cele două categorii formând 60% din totalul emigranților. Cei între 40 și 49 de ani reprezentau 21,4% din cei plecați, procentul copiilor și adolescenților sub 20 de ani (10,3%) arată că de obicei emigranți români nu aveau copii cu ei sau că familiile încă nu aveau copii¹⁴. Emigrarea din Transilvania către America și în alte părți a fost un fenomen esențialmente economic. În agricultură, complexul de cauze aflat la originea dislocărilor de populație a acoperit, practic, toată sfera vieții economice, de la relațiile de proprietate funciară, la politica fiscală rurală a statului, și de la productivitatea generală redusă a agriculturii, în condițiile unei economii de piață tot mai accentuate, la dereglările dramatice în producție și consum, datorate unor ani cu condiții naturale ostile.

În anii războiului de secesiune din S.U.A., publicul din România, ca și românii din Transilvania au ajuns într-o anumită măsură a se familiariza chiar cu desfășurări politice și militare de peste ocean. Simpatia românilor s-a îndreptat de la început spre cauza nordiștilor, sclavia neagră fiind condamnată¹⁵ și victoria armatelor Uniunii în 1865 a fost salutată cu entuziasm, ca un succes al cauzei generale a libertății, pentru care românii

¹³ Stelian Popescu-Boteni, *op. cit.*, p. 157-159.

¹⁴ Toma Radu, *op. cit.*, p. 16

¹⁵ Paul Cernovedeau, Ion Stanciu, *Imaginaea Lumii Noi în Țările Române și primele lor relații cu Statele Unite, pînă în 1859*, Editura Academiei, București, 1977, p. 98-100.

înșiși se pregăteau să lupte, aspirând spre independență și unitate națională deplină. Au participat și români la această epopoe americană. Prezența voluntară în armata nordului a lui Gheorghe Pomuț, care datorită meritelor sale avea să ajungă până la gradul de general în armata americană, căpitanul Nicolae Dunga, căzut eroic în 1862 în luptele din valea *Shenandoah*. Astfel se face că Pomuț și Dunga se numără printre primii români intrați în paginile istoriei S.U.A. Români americani îi și revendică prin urmare, pe drept cuvânt, printre eroii lor, din faptele cărora și-au inspirat adesea sentimentele. Tot ca voluntar a mai participat și Eugen Ghica, în timp ce căpitanul Emanoil Boteanu a fost trimis ca observator militar în Statele Unite și a asistat la sfârșitul campaniei de pe Potomac, în 1877-1878¹⁶.

După 1865 reapare pavilionul S.U.A. destul de lent și cu intermitențe¹⁷. Slăbiciunea vădită a raporturilor comerciale româno-americe la începuturile lor decurgeau nu numai din schimbătoarele împrejurări generale, ci și din existența unui export de produse americane în România. Vasele americane intrau pe Dunăre fără mărfuri la bord, venind de la Constantinopol în porturile românești doar pentru a găsi aici o încărcătură care să facă profitabil returul din Levant spre Statele Unite. Neputând să găsească la Galați sau Brăila produse ce interesau piața americană, vasele de obicei încărcau produse cerealiere, care erau apoi vândute prin porturile Mediteranei înainte de a ajunge în Anglia¹⁸. În căutarea unui fâgaș propriu, aceste legături comerciale incipiente aveau să dobândească doar treptat o nouă consistență, abia în cursul deceniilor 7 și 8 ale secolului al XIX-lea, o dată cu organizarea primelor exporturi de produse petroliere americane pe piața românească și cu apariția la noi a interesului pentru mașinile agricole fabricate în S.U.A.¹⁹. Unele progrese au fost realizate între timp și în domeniul cunoașterii reciproce. După 1829, în special cu contribuția presei din perioada regulamentară, informațiile privind viața social-economică și instituțiile Statelor Unite s-au înmulțit simțitor în Principate. Ele răspundeau vederilor și interesului larg al generației de la 1848²⁰.

În 1846 are loc un fapt deosebit pentru cunoașterea istoriei nord-americe, traducerea *Declarației de Independență* a coloniilor engleze din America de Nord, aceasta a fost tradusă de marele luptător transilvănean pentru libertate și unitate Simion Bărnățiu. Declarația a fost intitulată: *Declarațiunea unanimă a celor 13 state de în America septentrională de în 4 iulie 1776 în care areată cauzele desfacerii de către Anglia*²¹.

De remarcat de la început e faptul că numeroși reprezentanți ai vieții politice românești au sesizat imediat ponderea economică, militară și politică pe care o aveau Statele Unite în război și cuvântul pe care urma să-l aibă în

¹⁶ Stelian Popescu-Boteni, *op. cit.*, p. 168-177.

¹⁷ *Ibidem*, p. 80.

¹⁸ *Ibidem*, p. 81.

¹⁹ *Ibidem*, p. 86-89.

²⁰ Paul Cernovodeanu, Ion Stanciu, *op. cit.*, p. 83-88.

²¹ Stelian Popescu-Boteni, *op. cit.*, p. 26.

stabilirea păcii. Astfel politicieni români și-au îndreptat atenția spre strângerea relațiilor cu S.U.A., desfășurând o acțiune de persuasiune pentru a lămuri în Statele Unite natura și justetea pozițiilor românești și pentru a câștiga sprijinul său în această direcție. Pentru aceasta se impunea însă, în primul rând asigurarea unei reprezentări oficiale a României la Washington.

Caracteristica cea mai importantă și persistentă a imigrantului român a fost menținerea viguroasă a naționalității în cadrul mozaicului etnic nord american. Cu excepția câtorva grupuri compacte din Banat, comunele Arpașul de Jos și Sercaia, din Făgăraș, Tomnatec și Junc, din Zarand și din Satu Mare, stabilite în orașele Philadelphia, statul Pennsylvania, South St. Paul, statul Minnesota, Chicago, statul Illinois, Cleveland, statul Ohio și Trenton, statul New Jersey, organizarea ulterioară a românilor a avut un caracter național pronunțat, ilustrat elocvent de denumirile așezămintelor lor de asistență socială și cultură națională, unde cazurile de onomastică locală au fost extrem de rare²². Grupați în societăți, românii și urmași lor nu au pus niciodată accentul pe criterii locale sau religioase, asocierea voluntară a fost de la început *națională* și s-a perfecționat de-a lungul anilor ca o cale de păstrare a limbii române și de dezvoltare a unei identități culturale, de mobilitate socială și realizări instituționale.

Generații succesive de români americani au adaptat de-a lungul vremii moștenirea culturală originară la forme sociale și culturale noi. În consecință, grupul actual nu e o rămășiță supraviețuindă a epocii migrațiilor de la început de secol, ci o expresie socială nouă. Departe de a fi dispărut împreună cu celelalte etnii care formează națiunea nord-americană, specialiști de peste ocean au apreciat că asimilarea nu a funcționat, grupul etnic menținându-se și manifestându-se prin diferite căi. Aceasta desigur nu înseamnă că există pericolul unei „dezintegrări” a conceptului de națiune americană, fenomenul fiind un factor pozitiv, ușurând pe de o parte abordarea și înțelegerea mai nuanțată a acestui concept, și pe de altă parte, permițând re-proiectarea sa în spații etno-istorice mult mai vechi și mai largi²³.

Primul contact direct româno-american, realizat în plan științific a fost în anul 1748 între diplomatul și militantul revoluționar Benjamin Franklin, și preotul transilvănean Samuilă Damian. Clericul transilvănean încerca în acea vreme să întreprindă o călătorie în jurul lumii. Samuilă Damian străbătuse Germania, Franța, Olanda și Anglia cu popasuri mai scurte sau mai lungi, deprinzând cunoștințe în diferite domenii. În 1748 ajunge la Philadelphia, unde Benjamin își manifestă interesul și simpatia pentru aptitudinile și proiectul călătorului român, recomandându-l călduros prietenului său, medicul de origine scoțiană John Lining din Charlestown (Carolina de Sud), care era următoarea destinație a călătorului român. Acesta spunea despre Damian că: „Din Anglia a venit în Maryland, de acolo

²² Toma Radu, *op. cit.*, p. 51.

²³ *Ibidem*, p. 52.

s-a dus în New England și s-a reîntors pe uscat în Philadelphia și Carolina de Nord spre tine. S-a gândit că i-ar folosi în călătoriile sale să afle ceva despre electricitate. Eu l-am învățat cum să folosească tubul, cum să încarce butelia de Leyda și alte câteva experiențe. Mi-a scris din Charlestown că a trăit, pe o distanță de 800 mile, numai de pe urma electricității, care a însemnat pentru el hrană, băutură și îmbrăcăminte”²⁴.

Această legătură realizată între cei doi fie ea și trecătoare, a reprezentat un punct de plecare cu valoare de simbol în desfășurarea viitoarelor relații româno-americane. Existau numeroase de astfel emigrări românești, răzlețe și conjuncturale, din spațiul transilvănean și ungiuresc, care au fost pornite de revoluția pașoptistă, emigrări ilustrate prin persoane ca: Gheorghe Pomuț, Nicolae Dunca, Emanoil Boteanu, Eugen Alcaz ori Ilarie Mitrea, Ion Cerghedie și Ion Munteanu. Dar desigur anul care consemnează trecerea în număr a românilor în Statele Unite ale Americii este reprezentată de anul 1881, an în care statisticile americane consultate de analiști indicau acest an ca început al emigrărilor din România.

Românii din S.U.A. în acest context, au o situație foarte grea în locul în care emigrează, deoarece aceștia nu cunoșteau limba vorbită, nu erau obișnuiți cu stilul de viață american, diferit față de cel patriarhal de acasă. Plecarea lor a fost generată și de faptul că, locurile de unde proveneau ei, ca Transilvania, Banat și Bucovina, erau eminentamente regiuni cu un puternic caracter agricol, industria lipsind aproape cu desăvârșire. În aceste zone exista și o natalitate puternică, astfel surplusul de forță generat nu putea fi fructificat. De aceea majoritatea celor emigrați erau în special tineri, sau meșteșugari ce și-au pierdut atelierile din cauza situației materiale.

Bibliografie:

Maior Liviu, *Mișcarea națională românească din Transilvania 1900-1914*, Cluj-Napoca, 1986.

Drutzu Serban, *Românii din America, f.e.*, București, 1992.

Podea Ioan, *Românii din America, f. e.*, Sibiu, 1912.

Stan Constantin, *Românii americani în anii neutralității României*, în *Analele Universității „Dunărea de Jos” Galați - Istorie*, Fascicula 19, Tom III, 2004.

Popescu Boteni Stelian, *Relații între România și S.U.A până în 1914*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1980.

Stanciu Ion, *Aliați fără alianță. România și S.U.A. 1914-1920*, Editura Albatros, București, 1992.

Radu Toma, *Românii în cele două americi: O experiență etnică și istorică*, Editura Globus, București, f.a.

²⁴ Dumitru Vitcu, *Relații româno-americane timpurii*, Editura Albatros, București, 2000, p. 12.

Cernovodeanu Paul, Stanciu Ion, *Imaginea Lumii Noi în Țările Române și primele lor relații cu Statele Unite, pînă în 1859*, Editura Academiei, București, 1977.

Vitcu Dumitru, *Relații româno-americe timpurii*, Editura Albatros, București, 2000.